

Memorandwm Cyd-ddealltwriaeth

MEMORANDWM CYD-DDEALLTWRIAETH RHWNG GWEINIDOGION CYMRU A PHRIF WEITHREDWR CADW

Cyflwyniad

Cadw yw Gwasanaeth Amgylchedd Hanesyddol Llywodraeth Cymru. Mae'n un o isadrannau Lywodraeth Cymru ac yn atebol i'r Gweinidog(ion) perthnasol sy'n gyfrifol am dreftadaeth, sef y Trefnydd, Prif Chwip a Gweinidog Cabinet dros Ddiwylliant a Chwaraeon ar hyn o bryd.

Mae Cadw yn cael ei gefnogi gan Fwrdd sy'n cynnwys aelodau anweithredol sy'n cynghori, yn cefnogi, yn craffu ar ac yn monitro cyfeiriad strategol, cynllun busnes a safonau Cadw. Mae'r Bwrdd yn darparu cyngor ac arweiniad ac nid yw'n gorff gwneud penderfyniadau.

Diben y memorandwm hwn

Mae'r Memorandwm Cyd-ddealltwriaeth hwn yn nodi'r meysydd rheoleiddio lle mae'n ofynnol i Cadw ddefnyddio annibyniaeth a barn broffesiynol.

Swyddogaethau

Ar ran Gweinidogion Cymru, mae gan Cadw nifer o gyfrifoldebau statudol, gan gynnwys cadwraeth a chynnal henebion sydd yng ngofal y wladwriaeth, a darparu mynediad cyhoeddus diogel atynt, ac mae'n darparu arweinyddiaeth ar gyfer sector yr amgylchedd hanesyddol yng Nghymru.

Mae Cadw yn gyfrifol am oruchwylio'r fframwaith ar gyfer diogelu a rheoli'r amgylchedd hanesyddol yn gynaliadwy ac mae'n cyflawni neu'n cefnogi ystod o swyddogaethau sy'n deillio o Ddeddf yr Amgylchedd Hanesyddol (Cymru) 2023. Mae hyn yn cynnwys nodi a dynodi asedau hanesyddol o bwys cenedlaethol, darparu cydsyniadau ar gyfer henebion cofrestredig, goruchwylio'r broses o arolygu cyflwr asedau dynodedig a darparu gwasanaethau cynghori statudol ar gyfer ceisiadau cynllunio, esemptiadau eglwysig a chydsyniadau adeiladau rhestredig. Mae hefyd yn darparu argymhellion i Weinidogion Cymru o ran galw i mewn gydsyniadau adeiladau rhestredig, ac mae'n rheoli, yn cadw ac yn darparu mynediad cyhoeddus diogel i safleoedd hanesyddol sydd yng ngofal Gweinidogion Cymru.

Deddfwriaeth

Daeth Deddf yr Amgylchedd Hanesyddol (Cymru) 2023 ("Deddf 2023") i rym yng Nghymru ym mis Tachwedd 2024, gan ddisodli Deddf Henebion Hynafol ac Ardaloedd Archaeolegol 1979 a Deddf Cynllunio (Adeiladau Rhestredig ac Ardaloedd Cadwraeth) 1990. Mae crynodeb o ddarpariaethau'r Ddeddf yn **Atodiad A**.

Os oes anghysondeb rhwng unrhyw un o ddarpariaethau'r ddogfen hon a darpariaethau deddfwriaeth cysylltiedig â Gweinidogion Cymru / Cadw y mae'r ddogfen hon yn ymwneud â nhw, darpariaethau'r ddeddfwriaeth fydd drechaf.

Gweinidogion Cymru

Mae Gweinidogion Cymru yn cydnabod pwysigrwydd annibyniaeth broffesiynol Cadw a'r farn y mae'n rhaid iddynt ei defnyddio.

Mae'r ddeddfwriaeth yn gosod ystod o ddyletswyddau neu bwerau ar Weinidogion Cymru ond, fel arfer, staff Cadw sy'n gwneud penderfyniadau o ddydd i ddydd o dan egwyddor Carltona. Dyma egwyddor cyfraith weinyddol lle ceir cydnabyddiaeth gyfreithiol o'r angen ymarferol i staff (sy'n parhau i fod yn atebol i'r Gweinidog Cymru y maent yn ei wasanaethu) arfer swyddogaethau ar ran y Gweinidog Cymru y maent yn gweithio iddo.

Bydd penderfyniadau yn dibynnu'n benodol ar farn am y mater dan sylw a byddant yn benderfyniadau cytbwys, a fydd yn ystyried arbenigedd proffesiynol ac arbenigol, y ddeddfwriaeth berthnasol, meini prawf gwneud penderfyniadau perthnasol, canllawiau technegol ac arferion gorau cyhoeddedig ac unrhyw sylwadau a allai fod wedi'u gwneud.

Cyfrifoldeb Gweinidogion Cymru yw'r swyddogaethau isod ond, fel arfer, fe'u cyflawnir gan dimau arbenigol Cadw. Mae Gweinidogion Cymru yn derbyn y dylai swyddogion perthnasol Cadw fod â'r gallu, y galluogrwydd a'r sgiliau arbenigol sydd eu hangen i asesu, gwerthuso, gwneud penderfyniadau a gwneud sylwadau am y swyddogaethau sy'n rhan o Ddeddf 2023, yn enwedig y rhai a restrir isod, heb bwysau rhagfarnus na chyfyngiad amhriodol, gan ddefnyddio barn ofalus ynghylch a ddylid ceisio awdurdod gan y Gweinidog Cymru sy'n gyfrifol am Cadw.

Ar gyfer y meysydd rheoleiddio isod, cytunir y gall staff Cadw, ar lefel sy'n briodol i'r swyddogaeth, fel arfer wneud penderfyniadau yn annibynnol ar Weinidogion Cymru.

1. Penderfyniadau dynodi – mae Deddf 2023 yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru gyflawni'r canlynol:

- cynnal rhestr o bob adeilad yng Nghymru sydd o ddiddordeb pensaernïol neu hanesyddol arbennig yn eu barn nhw.
- cynnal rhestr o henebion yng Nghymru sydd o bwys cenedlaethol yn eu barn nhw.
- cynnal cofrestr o barciau a gerddi yng Nghymru sydd o ddiddordeb hanesyddol arbennig yn eu barn nhw.

2. Rheoli gwaith sy'n effeithio ar henebion cofrestredig (Penodau 3–7 o Ran 2 o Ddeddf 2023) - gan gynnwys ystyried ceisiadau am gydsyniadau henebion cofrestredig; cytundebau partneriaeth henebion cofrestredig; cytundebau rheoli; rheolaethau gorfodi; difrod i henebion; gwaith brys a phwerau mynediad.

3. Adeiladau o ddiddordeb pensaernïol neu hanesyddol arbennig (Penodau 2–6 o Ran 3, ac adran 169 o Ran 5 o Ddeddf 2023) – gan gynnwys pwerau Gweinidogion Cymru i: gyfarwyddo nad oes angen i awdurdod cynllunio eu

hysbysu cyn rhoi caniatâd adeilad rhestredig; galw ceisiadau am ganiatâd adeilad rhestredig i mewn i'w penderfynu ganddynt hwy eu hunain (gan gynnwys rôl Cadw o ran argymhell i Is-adran Gynllunio Llywodraeth Cymru y dylid gwneud cyfarwyddyd o'r fath); ymrwymo i gytundebau partneriaeth adeiladau rhestredig; arfer rheolaethau gorfodi, gan gynnwys cyflawni gwaith brys mewn amgylchiadau penodol; arfer pwerau mynediad; a gwneud trefniadau ar gyfer cael cyngor arbenigol.

- 4. Swyddogaethau cynllunio** – Mae'n ofynnol i awdurdodau cynllunio lleol ymgynghori â Gweinidogion Cymru, drwy Cadw, ar gynigion datblygu penodol sy'n effeithio ar henebion cofrestredig, parciau hanesyddol cofrestredig, gerddi, tirweddau hanesyddol cofrestredig a Gwerth Cyffredinol Eithriadol Safleoedd Treftadaeth y Byd a'u lleoliadau.

Mae Cadw hefyd yn ymgynghorai statudol ar Asesiadau Amgylcheddol Strategol ar gyfer cynlluniau datblygu lleol awdurdodau cynllunio, Asesiadau o'r Effaith Amgylcheddol a Datblygiad o Arwyddocâd Cenedlaethol lle gallai'r rheiny effeithio ar asedau hanesyddol neu eu lleoliad.

Gofynnir i Cadw gyflwyno sylwadau ar gyfer ceisiadau am Drwyddedau Morol ac unrhyw apêl sy'n cael ei wneud i Penderfyniadau Cynllunio ac Amgylchedd Cymru (PEDW) o dan Ddeddf 2023 neu Ddeddf Cynllunio Gwlad a Thref 1990 os yw'r apêl yn effeithio ar ased hanesyddol neu ei leoliad. O ddiwedd 2025 ymlaen, gofynnir i Cadw hefyd ymateb i geisiadau am Brosiectau Seilwaith Arwyddocaol a gyflwynir o dan Ddeddf Seilwaith (Cymru) 2024.

Wrth fynd i'r afael â'r gwaith hwn, mae swyddogion Cadw yn defnyddio eu gwybodaeth a'u dealltwriaeth arbenigol i ddarparu cyngor gwrthrychol a phroffesiynol gymwys. Bydd Cod y Gwasanaeth Sifil yn berthnasol i holl aelodau staff Cadw, a chyfrifoldeb Prif Weithredwr Cadw fydd sicrhau bod pawb yn cydymffurfio â'r Cod.

Y cyfryngau / cyhoeddiadau sy'n gysylltiedig â'r meysydd rheoleiddio uchod:

Bydd Cadw a Gweinidogion Cymru yn gweithio i egwyddorion "dim byd annisgwyl" a thryloywder a byddant yn ceisio rhoi digon o rybudd a gwybodaeth i'w gilydd am unrhyw ddatganiadau i'r wasg a chyhoeddiadau arfaethedig i'r cyhoedd y gallai'r naill fod am i'r llall wybod amdanynt, lle mae hyn yn bosibl.

Y Cyfarwyddwr Cyffredinol

Mae Cyfarwyddwr Cyffredinol y Grŵp Dysgu, Cymunedau a Diwylliant (y 'Cyfarwyddwr Cyffredinol'), drwy'r Cyfarwyddwr Diwylliant, Treftadaeth, Chwaraeon a'r Gymraeg, yn gyfrifol am gefnogi Prif Weithredwr Cadw mewn perthynas â'r canlynol:

- sicrhau bod disgrifiadau swyddi ac arferion gweinyddol ehangach yn adlewyrchu'r gofynion am farn broffesiynol o'r safon uchaf, a'r annibyniaeth

angenrheidiol i ffurfio barn o'r fath ac i siarad am y farn honno'n gyhoeddus (gan gynnwys ym Mhwyllgorau'r Senedd).

- adrodd o dan amodau eu rheolaeth olygyddol eu hunain.
- ac yn yr un modd, cyhoeddi datganiadau ategol i'r cyfryngau (yn amodol ar gyfyngiadau Cod y Gwasanaeth Sifil); ar y meysydd a nodir uchod.

Adolygu

Bydd y memorandwm hwn yn cael ei adolygu'n rheolaidd gan Brif Weithredwr Cadw a bydd unrhyw argymhellion ar gyfer newid yn cael eu cyflwyno i Weinidogion Cymru i'w hystyried.

Cytunwyd gan

Heledd Iychan

Ar ran Gweinidogion Cymru

Dyddiad 11 Mehefin 2026

K Roberts

Ar ran Cadw

Dyddiad 10 Mehefin 2026

